

HIỆN TƯỢNG TÔN GIÁO MỚI Ở MỘT SỐ TỘC NGƯỜI THIỂU SỐ VÙNG TÂY BẮC

TS. Vũ Trường Giang

Học viện Chính trị khu vực I

Email: giangnhanhoc@yahoo.com.vn

Tóm tắt: Tây Bắc là một vùng đa dạng về tộc người, văn hóa, tín ngưỡng, tôn giáo,... Các hiện tượng tôn giáo mới xuất hiện ở đây những năm vừa qua đã có ảnh hưởng nhất định đến đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội của các dân tộc và tình hình an ninh chính trị của khu vực. Bài viết giới thiệu khái quát về các hiện tượng tôn giáo mới đã du nhập và hoạt động ở vùng Tây Bắc hiện nay như: Tâm linh Chủ tịch Hồ Chí Minh, San Su Khe To, Nhân Điện, Thái Việt, Thanh Hải vô thượng sư, Pháp luân công, Chân không (Đạo Ty), Pháp môn diệu âm (âm thanh ánh sáng), Xè A, Cửu trùng thiên, Đoàn 18 Phú Thọ, Dương Văn Minh, Giê Sùa, Bà Cô Dợ, ... Đồng thời phân tích nguyên nhân phát sinh, phát triển của các hiện tượng tôn giáo mới và đề xuất một số giải pháp quản lý Nhà nước về tôn giáo.

Từ khóa: Hiện tượng tôn giáo mới, tộc người thiểu số, vùng Tây Bắc.

Abstract: The Northwest is a region with diverse ethnic groups, cultures, beliefs, and religions. New religious phenomena appearing here in recent years have had certain influences on the economic life, culture, and society of ethnic groups and the political security of the region. The article summarises these new religious phenomena that have been introduced and are active in the Northwest today. These include The Spirituality of President Ho Chi Minh (Tâm linh Chủ tịch Hồ Chí Minh), San Su Khe To, Human Energy (Nhân Điện), Thái Việt, Supreme Master Thanh Hai (Thanh Hải vô thượng sư), Falun Gong (Pháp luân công), Vacuum (Chân Không/Đạo Ty), Light and Sound Meditation (Pháp môn diệu âm), Xè A, Nine Heavens (Cửu trùng thiên), The 18th Group of Phu Tho (Đoàn 18 Phú Thọ), Dương Văn Minh, Giê Sùa, Do Aunt (Bà cô Dợ), and others. At the same time, it analyses the causes of new religious phenomena and proposes some solutions for the State management of religion.

Keywords: New religious phenomena, ethnic minorities, Northwest region.

Ngày nhận bài: 21/2/2022; ngày gửi phản biện: 8/3/2022; ngày duyệt đăng: 7/8/2022.

Đặt vấn đề

Vấn đề hiện tượng “tôn giáo mới”, “tà đạo”, “đạo lạ” đang được quan tâm của cả thế giới và Việt Nam. Do sự mở rộng của quá trình toàn cầu hóa, nhu cầu giao lưu mọi mặt giữa

các quốc gia, các vùng miền trong nước ngày càng mạnh mẽ, tạo điều kiện cho các tôn giáo ngày càng mở rộng phạm vi phát triển đa dạng và phong phú. Ở Việt Nam, từ những năm 80 của thế kỷ XX, đã xuất hiện các hiện tượng tôn giáo mới với nhiều tên gọi và nguồn gốc khác nhau, tồn tại bên cạnh các tôn giáo, tín ngưỡng truyền thống. Theo thống kê chưa đầy đủ của Ban Tôn giáo Chính phủ, tính đến tháng 4/2021, cả nước có 85 hiện tượng tôn giáo mới (Thúy Hằng, 2021). Nếu như ở thời kỳ đầu đổi mới (1986), hiện tượng tôn giáo mới (HTTGM) chủ yếu xuất hiện ở vùng Đồng bằng và Trung du Bắc Bộ, thì từ đầu thế kỷ XXI đến nay, các hiện tượng này lại phát triển mạnh ở hai vùng dân tộc thiểu số lớn nhất của cả nước là miền núi phía Bắc và Tây Nguyên (Nguyễn Văn Minh, 2014, tr. 84; Ủy ban Dân tộc, 2021).

Ở vùng miền núi phía Bắc, những năm gần đây có khoảng 30 HTTGM xuất hiện, hoạt động trên địa bàn 12 tỉnh (Hà Giang, Lào Cai, Yên Bái, Lai Châu, Hoà Bình, Sơn La, Điện Biên, Cao Bằng, Bắc Kạn, Lạng Sơn, Phú Thọ, Tuyên Quang và các huyện phía Tây của hai tỉnh Thanh Hóa và Nghệ An). HTTGM xâm nhập đồng nghĩa với việc làm phai mờ các tín ngưỡng, tôn giáo truyền thống; làm cho một bộ phận quần chúng nhân dân bị lợi dụng, dễ tin theo; gây xáo trộn về tư tưởng, gây mất đoàn kết trong cộng đồng;... Đáng chú ý là có nơi, một số người theo HTTGM đã lợi dụng tín ngưỡng, tôn giáo để hành nghề “mê tín, dị đoan”, “mua thần bán thánh” nhằm trục lợi, yêu sách đòi sinh hoạt tôn giáo trái pháp luật, có biểu hiện ly khai, xưng vua,... Hoạt động của các HTTGM tác động tới việc bảo tồn văn hóa truyền thống; ổn định an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội và khôi đại đoàn kết dân tộc; cản trở quá trình thực hiện chính sách dân tộc, tôn giáo của Đảng và Nhà nước ta, cũng như quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo của nhân dân.

1. Các hiện tượng tôn giáo mới ở vùng Tây Bắc

1.1. Nhóm liên quan đến tâm linh Chủ tịch Hồ Chí Minh

Nhóm liên quan đến tâm linh Chủ tịch Hồ Chí Minh bao gồm: Đạo Bác Hồ, Ngọc phật Hồ Chí Minh, Đạo bà Điền, Tâm linh Hồ Chí Minh, Hoàng Thiên Long, Long Hoa Di Lạc, Tâm linh vô thượng Hồ Chí Minh, Đạo Hồ Chí Minh. Các HTTGM này được truyền vào khu vực Tây Bắc từ những năm 1996 và hoạt động khi công khai, lúc lén lút trên địa bàn. Theo số liệu của Ban Chỉ đạo Tây Bắc, nhóm này có 3872 người, ở 153 xã phường, thị trấn, 47 huyện, thị, thành phố với 655 cốt cán, 42 người chủ xưởng; số người tin theo nhiều nhất là ở Điện Biên, Thanh Hóa, Phú Thọ, Sơn La, Yên Bái, Bắc Kạn với hơn 2000 người tham gia (Nguyễn Thị Hồng, 2015, tr. 26). Đặc điểm chung của nhóm là tất cả đều suy tôn hình tượng Bác Hồ, Vua Hùng, các anh hùng dân tộc như Trần Hưng Đạo, các liệt sỹ để thờ cúng và thường bốc thuốc, chữa bệnh bằng nước lã. Những người chủ xưởng thường là nữ giới, có trình độ học vấn thấp. Họ tự nhận là “Phật Di Đà giáng trần”, chủ trương sửa kinh sách Đạo Phật.

1.2. Hiện tượng San Su Khệ Tọ (San su khổ tảo)

Đây là HTTGM được truyền vào từ Trung Quốc qua các xã biên giới Việt Nam - Trung

Quốc, thông qua các phiên chợ hoặc những lần thăm thân của một số đối tượng từ Trung Quốc để lôi kéo người dân địa phương theo đạo này. San Su Khe Tọ xuất hiện ở vùng đồng bào dân tộc Hmông tỉnh Hà Giang vào cuối những năm 1990, đầu những năm 2000. Đến năm 2015 có 3393 người, 587 hộ với 187 cốt cán, 19 người chủ xưởng ở 22 xã, phường, thị trấn, 4 huyện (Quản Bạ, Mèo Vạc, Yên Minh, Đồng Văn); có thời điểm lên đến 4000 người tin theo (Nguyễn Thị Hồng, 2015, tr. 27). San Su Khe Tọ tôn thờ Đức chúa Trời chủ yếu qua truyền miệng, không có kinh sách. Những người theo HTTGM này bỏ thờ cúng tổ tiên, chỉ treo mảnh vải đỏ có hình chữ thập trên bàn thờ. Theo quan niệm của họ, đó chính là biểu tượng của Chúa. Cách thức này có nét tương đồng với đạo Tin Lành. Đám ma của người theo “đạo lạ” này không hát thánh ca, không có thầy cúng. Khác với Tin Lành, họ không tổ chức các ngày lễ, kể cả ngày lễ Giáng sinh.

1.3. Hiện tượng “Dương Văn Minh”

HTTGM này do Dương Văn Minh (sinh năm 1961) còn có tên gọi khác Dương Súng Minh, Giàng Sóng Minh, nguyên quán ở xã Thượng Thôn, huyện Hà Quảng, tỉnh Cao Bằng thành lập. Trước khi chết (cuối năm 2021), Minh sinh sống ở tại xã Yên Lâm, huyện Hàm Yên, tỉnh Tuyên Quang. Dương Văn Minh hướng dẫn người dân đập bỏ bàn thờ tổ tiên, lập bàn thờ chúa Giê su tại gia đình và tổ chức cầu nguyện cho người chết bằng những bài kinh sách vay mượn của đạo Tin Lành. HTTGM Dương Văn Minh còn dựng lên biểu tượng “nhà đờn” (tức là nhà dựng đồ mai táng) để khẳng định sự tồn tại của Dương Văn Minh như một Thủ lĩnh; chỉ đạo các cốt cán tạo sức ép cho các cấp chính quyền công nhận “tín ngưỡng Dương Văn Minh”, “đạo Dương Văn Minh” (không chế nhân dân không đi bầu cử, ép đảng viên xin ra khỏi Đảng, bắt trẻ em bỏ học, không nhận các chính sách hỗ trợ người nghèo...). Bên cạnh đó, còn tung tin đồn thất thiệt về “ngày phán xét”, “Vua Hmông sắp trở về”, vận động người Hmông bỏ tín ngưỡng truyền thống để theo Dương Văn Minh. Đồng thời, những người cầm đầu còn xây dựng “quy ước”, “điều lệ” riêng nhằm tách khỏi sự quản lý của chính quyền địa phương. Theo thống kê chưa đầy đủ, từ khi thành lập đến nay, tổ chức “Dương Văn Minh” lôi kéo được hơn 1.000 hộ dân với hơn 6.300 nhân khẩu là người Hmông thuộc 54 điểm nhóm, tại 74 thôn, bản của 38 xã, 1 thị trấn của 16 huyện trên địa bàn các tỉnh Cao Bằng, Bắc Kạn, Thái Nguyên và Tuyên Quang (Xuân Mai, 2022).

1.4. Hiện tượng “Nhân Điện”

Hiện tượng “Nhân Điện” (còn gọi là đạo Tắm Cháo), du nhập từ nước ngoài vào địa bàn tỉnh Hà Giang từ năm 2009, với tổng số 24 người ở 3 phường thuộc thành phố Hà Giang với 3 cốt cán, hiện nay đạo vẫn hoạt động. Hình thức hoạt động chủ yếu là chữa bệnh, sinh hoạt không cố định, hoạt động từ 2 đến 3 giờ sáng và 14 đến 15 giờ chiều hàng ngày. Các thành viên tham gia tổ chức này phải nộp 200 ngàn đồng dùng cho việc mua gạo và đường tắm cháo để thu điện năng. Hình thức sinh hoạt là tổ chức các lớp đào tạo chia nhiều giai đoạn: lớp 1 - 2 đào tạo tại chỗ (ở địa phương), lớp 3 - 6 đào tạo tại nơi khác (ở thành phố Hà

Giang hoặc tỉnh khác), lớp 7 trở lên sẽ được cử đi đào tạo ở nước ngoài như Thái Lan, Malaysia, Lào, Úc.

1.5. Hiện tượng “Thái Việt”

Xuất hiện vào tháng 7 năm 2009 trên địa bàn thành phố Lạng Sơn. “Thái Việt” là đạo tự phát nội sinh do ông Lê Đình Chinh, sinh năm 1951, trú tại phường Tam Thanh, thành phố Lạng Sơn khởi xướng vào năm 2007. Hoạt động của đạo Thái Việt là ngôi “Thiền” tĩnh tâm để chữa bệnh bằng công năng, chữa bệnh từ xa, tuyên truyền người theo đạo, thờ cúng, đốt các loại thẻ do ông Chinh tự tạo. Đạo này ban hành 4 luật (Luật Thái Chính, Luật Thái Chiếu, Luật Sinh tồn, Luật Thọ). Nghi lễ tiến hành của đạo thường là sử dụng quẻ **lắc rọi** xuống bảng hỏi (gọi là sớ), khẩn vái gọi hồn, hỏi các vị tổ tiên... tùy theo tội nợ của tổ tiên sai sót để được giải thoát. Đạo có các lễ: lễ trả nợ đền tội gia tiên, lễ đưa vong, lễ hoà mạng... với chi phí cho mua sớ thẻ từ hàng trăm nghìn đến hàng triệu đồng. Trên địa bàn tỉnh Lạng Sơn có khoảng vài chục người tham gia hiện tượng này.

1.6. Thanh Hải Vô Thượng Sư

Được hình thành từ năm 1989 tại Đài Loan do bà Đặng Thị Chinh Pháp (hiệu Thanh Hải) là Việt kiều quốc tịch Đài Loan, quê quán thôn Vĩnh Bình, huyện Phổ Ninh, huyện Đức Phổ, tỉnh Quảng Ngãi khởi xướng. Từ năm 1991, du nhập vào Việt Nam. Năm 1996, Thanh Hải Vô Thượng Sư xâm nhập vào địa bàn tỉnh Thanh Hoá qua bà Nguyễn Thị Đề ở thành phố Thanh Hoá. Thanh Hải Vô Thượng Sư lan tới các địa phương Tây Bắc qua các hoạt động từ thiện nhân đạo. Tổ chức này tuyên truyền sai lệch đường lối của Đảng và Nhà nước, làm phương hại đến hoạt động đối ngoại, gây hoang mang tư tưởng, nhận thức của đồng bào. Số người bị ảnh hưởng ở rất nhiều thành phần, như cán bộ, viên chức, học sinh, người lao động nghèo, các gia đình có thân nhân ở nước ngoài.

1.7. Hiện tượng “Pháp luân công”

Xuất hiện trên địa bàn tỉnh Tuyên Quang năm 2010 do Phạm Bá Nghĩa là giáo viên trường THCS số 2 xã Hùng Mỹ, huyện Chiêm Hoá tuyên truyền Pháp luân công được du nhập từ Trung Quốc vào Việt Nam. Loại đạo này không có kinh sách, tín điều cụ thể, hoạt động dựa trên một số quyển sách tự sáng tác như “Chuyển pháp luân”, “Pháp luân đại pháp”, “Sức khoẻ là vàng”, “Thư thỉnh nguyện”, “Thư thỉnh nguyện lương tâm”, “Hai học viên pháp luân công bị chính quyền Việt Nam cầm tù không qua xét xử”. Đây là loại tổ chức lợi dụng tôn giáo, mang màu sắc chính trị để hợp pháp hoá hoạt động chống phá đất nước ta. Pháp luân công xuất hiện trên địa bàn tỉnh Yên Bái và Tuyên Quang. Đã có một số học sinh bị vận động tin theo, nhưng chưa sâu sắc. Sau khi bị các cơ quan chức năng phát hiện, vận động tuyên truyền, thu giữ tài liệu, hiện tượng này đã chấm dứt hoạt động.

1.8. Hiện tượng “Chân không” (Đạo Ty)

Xuất hiện năm 1988 do Lưu Văn Ty sinh năm 1954 ở Thạch Trung, thành phố Hà Tĩnh

và Phan Trọng Kiệm sinh năm 1941 ở Hồng Lộc, huyện Can Lộc, tỉnh Hà Tĩnh khởi xướng. HTTGM Chân không hoạt động theo hình thức: đốt quần áo, đồ dùng, lương thực, thực phẩm và gọi đây là diệt nghiệp, diệt dục, bố thí phần âm và thực hiện hành hạ thân xác. Những người tin theo ban đêm không được ngủ trong nhà mà phải ngủ ngoài sân, hiên nhà, hay chui vào bao tải ngủ dưới đất. Những người đứng đầu dùng tài liệu sách, tranh, ảnh băng đĩa có nội dung mê tín tuyên truyền để lôi kéo người dân tham gia. Hoạt động mang nặng tính tư tưởng mê tín, mê tín làm cho con người tin theo sống lập dị, cách ly với cộng đồng xã hội, ảnh hưởng đến sức khỏe sinh mạng con người, gây tác hại nghiêm trọng đến đạo đức xã hội và an ninh trật tự. Ở hai tỉnh Điện Biên và Phú Thọ đã có khoảng vài chục người tham gia.

1.9. Hiện tượng “Pháp môn diệu âm” (âm thanh ánh sáng)

Được lập ra từ năm 2004 do ông Trần Tâm, sinh năm 1927 ở tỉnh Kiên Giang (Quốc tịch Mỹ). Trước đây Trần Tâm nằm trong tổ chức Thanh Hải Vô Thượng Sư, do mâu thuẫn với Thanh Hải nên tự tách ra thành lập nhóm riêng với tên gọi “Pháp môn diệu âm”. Giáo lý, giáo luật có sự hỗn tạp giữa Phật giáo và Công giáo. Trần Tâm tự nhận làm giáo lý, giáo luật để “thay trời hành đạo”. “Pháp môn diệu âm” đưa ra những quan niệm khác thường, trái với quy luật tự nhiên. Phương thức hoạt động của nhóm là ăn chay, ngồi thiền để khi chết được lên thiên đàng. HTTGM này có tư tưởng đả kích Phật giáo chính thống. Hoạt động tuyên truyền của “Pháp môn diệu âm” là thông qua việc đi du lịch, thăm thân, tổ chức làm từ thiện, nhân đạo để tuyên truyền và kết hợp với hình thức rao giảng trực tuyến trên mạng Internet để truyền tâm ấn, dạy các hình thức ngồi thiền và cộng tu. “Pháp môn diệu âm” được truyền vào vùng Tây Bắc từ năm 2007, đến nay còn một số người ở các tỉnh Điện Biên và Tuyên Quang tham gia.

1.10. Hiện tượng “Đoàn 18 Phú Thọ”

Được hình thành từ một tổ chức có tên gọi “Hội đồng tín Phú Thọ” do bà Đinh Thị Hà, sinh năm 1930 trú tại xã Trường Thịnh, thị xã Phú Thọ và một số đối tượng khác sáng lập. HTTGM này hoạt động không có hệ thống, chỉ dựa trên các hình thức như: sáng tác, in ấn tài liệu (trình quốc thư); thu và phát tán băng ghi âm, ghi hình có nội dung tuyên truyền, xuyên tạc đường lối chính sách của Đảng, Nhà nước, xúc phạm lãnh tụ, tuyên truyền mê tín dị đoan. Hình thức tuyên truyền thông qua cách tụ tập đông người hành lễ tại Đền Hùng vào các ngày 18 âm lịch hàng tháng. Các đối tượng đã gửi nhiều lượt tài liệu lên lãnh đạo Đảng, Nhà nước, các cấp uỷ, chính quyền của tỉnh Phú Thọ để đòi công nhận tư cách pháp nhân, là “Quốc đạo”, đòi được hoạt động hợp pháp. Tuy nhiên, chính quyền địa phương đã có nhiều hình thức tuyên truyền vận động nên tổ chức này đã thu hẹp. Hiện nay trên địa bàn tỉnh Phú Thọ chỉ còn khoảng vài chục người tham gia.

1.11. Hiện tượng “Cửu trùng thiên”

“Cửu trùng thiên” du nhập vào địa bàn tỉnh Phú Thọ bởi ông Hà Văn Bể, sinh năm 1943,

ở xã Hà Lộc, thị xã Phú Thọ. Thông qua người thân trong gia đình, người sáng lập đã thực hiện việc tuyên truyền đạo. Hình thức lễ nghi của đạo là thờ Phật tổ Như Lai, các vị chư thần và các vị anh hùng dân tộc. Nơi thờ tự thường là một cây hương 3 cấp ở ngoài trời, trên đó đặt nhiều bát hương có tên các vị thần và vị anh hùng. HTTGM này cũng có các bài kinh nhưng mang nặng tính chất mê tín dị đoan. Tỉnh Phú Thọ đã tiến hành vận động xoá bỏ “Cửu trùng thiên”. Hiện nay, chỉ còn một số ít người theo tại thị xã Phú Thọ.

1.12. Hiện tượng “Xê A”

Xê A xuất hiện từ năm 2002, do đối tượng người La Hủ của Trung Quốc vượt biên sang Việt Nam tuyên truyền vào đồng bào La Hủ tại xã Bum Tở, huyện Mường Tè, tỉnh Lai Châu. Xê A tên đầy đủ là SÊ CHÙ HA LI LÙ GIA (thường gọi là đạo Sê Chù, dịch ra tiếng phổ thông có nghĩa là Giê su, đức chúa trời). Xê A được tuyên truyền bằng miệng hoặc qua radio bằng tiếng Quan Hỏa (Trung Quốc). Hình thức sinh hoạt là cầu nguyện tại gia đình hoặc tụ tập trên nương. Khi gia đình có người ốm đau, những người tin theo tập trung để cầu nguyện cho người ốm được khỏi bệnh. HTTGM Xê A không có giáo lý, giáo luật và lễ nghi. Biểu tượng của Xê A là dùng cây thánh giá hình chữ thập có sơn màu đỏ. Trên địa bàn tỉnh Lai Châu có khoảng 100 người tham gia.

1.13. Hiện tượng Giê Sù

Hiện tượng Giê Sù hay “Đạo Giê Sù” có nguồn gốc từ Mỹ, do David Her (tên gọi khác là Hờ Chá Sùng), người Hmông, hiện sinh sống ở Tiểu bang California (Mỹ) thành lập. Hình thức tuyên truyền là tán phát các tài liệu, video clip bằng tiếng Hmông trên các trang mạng nhằm lôi kéo người Hmông tham gia. Đạo này cho rằng Chúa Giê Sù, chứ không phải là Chúa Giê su như quan niệm của Kitô giáo, sẽ cứu rỗi thế giới và con người; chỉ có “đạo Giê Sù” là tôn giáo thật và kêu gọi người Hmông tin theo. Một số bài giảng của David Her về hiện tượng Giê Sù đề cập đến việc phát triển tổ chức tôn giáo và thành lập chính quyền riêng của người Hmông. Hiện tượng Giê Sù truyền vào tỉnh Lai Châu và Điện Biên năm 2015. Tại tỉnh Điện Biên, lúc cao điểm có 199 hộ, 1.229 người (Mường Nhé 28 hộ, 181 người; Nậm Pồ 78 hộ, 459 người; Mường Chà 35 hộ, 230 người; Tuần Giáo 41 hộ, 276 người; Điện Biên Đông 17 hộ, 83 người) ở 28 bản, 15 xã, 5 huyện với 54 đối tượng cầm đầu, cốt cán theo “Giê Sù”. Số người này tập trung ở 13 điểm nhóm sinh hoạt vào sáng thứ bảy hằng tuần. Một số điểm nhóm theo “Giê Sù” đã công khai cầu nguyện, mong muốn chúa “Giê Sù” về phù hộ, dẫn dắt để có thể thành lập được “Nhà nước Hmông” (Huyền Chi, 2020).

1.14. Hiện tượng Bà Cô Dợ

Hiện tượng Bà Cô Dợ hay “Đạo Bà Cô Dợ” (còn gọi là Hội thánh Đức Chúa Trời yêu thương chúng ta) có nguồn gốc từ Mỹ, do bà Vừ Thị Dợ, sinh năm 1978, người Hmông di cư từ Lào, lập ra ở thành phố Milwaukee, Tiểu bang Wisconsin, Mỹ. Hiện tượng Bà Cô Dợ du nhập vào Việt Nam thông qua mạng internet. Một số tín đồ đạo Tin Lành người Hmông đã

nghe bà Dợ giảng đạo trên mạng và tin theo. Những người theo Bà Cô Dợ được tuyên truyền rằng Chúa sẽ cứu rỗi người Hmông và cai trị thế giới 1000 năm tiếp theo. Tại tỉnh Lai Châu, năm 2018 có 299 người Hmông ở 3 xã của huyện Nậm Nhùn và Mường Tè đã chuyển từ theo đạo Tin Lành sang theo hiện tượng Bà Cô Dợ¹. Qua công tác tuyên truyền, vận động của các địa phương đã có 2 hộ với 3 người quay trở lại theo đạo Tin Lành. Tại tỉnh Điện Biên, có hơn 400 người theo hiện tượng Bà Cô Dợ và hiện tượng Giê Sùa ở 6 xã trong toàn huyện Mường Nhé. Nơi có nhiều người theo nhất là xã Mường Toong và Nậm Kè. Có xã tồn tại cả hai hiện tượng nói trên (Nguyễn Khắc Đức, 2020, tr. 58).

1.15. Hội thánh Đức Chúa Trời

Hội thánh Đức Chúa Trời (hay Hội thánh Đức Chúa Trời Mẹ) có nguồn gốc từ Hàn Quốc, được du nhập vào Việt Nam năm 2001. Đến đầu năm 2018, Hội thánh Đức Chúa Trời đã xuất hiện ở trên 20 tỉnh, thành phố nước ta với hơn 2.300 người theo. HTTGM này quan niệm chỉ có “Đức Mẹ” mới có thể cứu thế giới, cứu con người khỏi khổ đau, tội lỗi. Năm 2016, Hội Thánh Đức Chúa Trời bắt đầu được truyền vào tỉnh Điện Biên. Đến tháng 5 năm 2018, tỉnh này có 136 người theo tại thành phố Điện Biên Phủ, các huyện Điện Biên, Điện Biên Đông và Tuần Giáo. Hoạt động của nhóm này đã gây nhiều phức tạp về trật tự xã hội, làm xáo trộn đời sống tín ngưỡng, tôn giáo với những hoạt động mê tín, lợi dụng niềm tin của người theo để trục lợi cá nhân. Gần đây hoạt động tuyên truyền Hội thánh Đức Chúa Trời đã diễn ra ở huyện Mường Ảng, Mường Chà. Ở tỉnh Bắc Kạn, năm 2018, có 19 người theo Hội thánh Đức Chúa Trời. Những người cốt cán vẫn tích cực hoạt động, thường xuyên thay đổi địa bàn, thay đổi nhân sự, chú ý củng cố đức tin của người theo, thay đổi nơi tạm trú, đa dạng hóa nghề nghiệp tạo vỏ bọc để lôi kéo người dân tham gia (Nguyễn Khắc Đức, 2020, tr. 59).

2. Nguyên nhân phát sinh, phát triển của các hiện tượng tôn giáo mới

Trước hết, quá trình hội nhập toàn cầu và sự phát triển nền kinh tế thị trường sau Đổi mới (1986) ở nước ta đã gây ra sự phân hóa giàu nghèo, sự cạnh tranh cũng như những căng thẳng và bất ổn trong đời sống hàng ngày của con người. Cũng do ảnh hưởng của cơ chế thị trường, nhiều giá trị văn hóa, đạo đức, lối sống truyền thống bị thay đổi. Trong khi đó các tôn giáo, tín ngưỡng truyền thống lại bộc lộ sự bất lực, lỗi thời, mất tính thiêng hoặc bị mất đi niềm tin trước những sa sút, biến đổi mang tính thương mại hóa của chính đạo. Trong bối cảnh đó, người dân tìm đến HTTGM như một sự phủ định cái cũ, hướng đến “tôn giáo mới” để đáp ứng đời sống tinh thần.

Cùng với đó, phải kể đến sự lợi dụng tín ngưỡng, tôn giáo của một số cá nhân hòng trục lợi về kinh tế, gây thanh thế cá nhân; những âm mưu thủ đoạn của các thế lực thù địch lợi

¹ Có 15 tộc người không theo tôn giáo nào là Kơ Mú, Giáy, Hà Nhì, La Chí, Kháng, Phù Lá, La Hù, La Ha, Lự, Ngái, Lô Lô, Mảng, Bô Y, Cống, Ô Đu. Tuy nhiên, hiện nay có một số người La Hù ở huyện Mường Tè đã theo HTTGM Bà Cô Dợ (Ủy ban Dân tộc, 2016).

dụng tín ngưỡng, tôn giáo để chống phá cách mạng Việt Nam. Trong khi đó, hệ thống chính trị các cấp, đặc biệt là cấp cơ sở ở nước ta nhận thức chưa kịp thời, chưa rõ về bản chất của HTTGM; công tác quản lý xã hội, công tác quản lý nhà nước về tôn giáo ở một số địa phương còn hạn chế. Công tác vận động quần chúng của chính quyền và các ban ngành còn thiếu sâu sát, không kịp thời, tạo kẽ hở cho HTTGM xâm nhập; khi phát hiện thì lúng túng trong xử lý hoặc xử lý không dứt điểm. Đặc biệt, sự hạn chế trong nhận thức về tôn giáo của một bộ phận cán bộ, nhân dân cũng là cơ sở quan trọng cho HTTGM xâm nhập, nhất là ở vùng Tây Bắc hiện nay. Điều này thường diễn ra ở những người có hoàn cảnh éo le, đời sống kinh tế khó khăn mà nảy sinh ra hoặc tin theo một “đấng tối cao” gọi là “đạo” để được “an ủi, cứu giúp”.

Một lý do cũng rất quan trọng dẫn đến sự xuất hiện và phát triển của các HTTGM là chính sách, pháp luật với tín ngưỡng, tôn giáo của Nhà nước chưa được bổ sung kịp thời, như về nghĩa vụ thuế thu nhập cá nhân của công dân là tín đồ, chức sắc của tôn giáo; còn một số nội dung chưa có quy định hoặc quy định thiếu cụ thể, nhất là vấn đề ứng xử và quản lý đối với các HTTGM. Cuối cùng, vùng Tây Bắc với hơn 30 tộc người thiểu số, có nhiều bản sắc văn hóa đặc thù cần phát huy, phát triển để phục vụ đời sống tinh thần của nhân dân. Tuy nhiên, tín ngưỡng của các đồng bào là tín ngưỡng “đa thần”, một số “hủ tục lạc hậu” chưa được đẩy lùi, trong khi đó việc xây dựng đời sống văn hóa mới còn nhiều hạn chế. Đây chính là bối cảnh để khi HTTGM phát sinh hoặc du nhập vào, có điều kiện được tiếp nhận nhanh và phát triển rộng khắp.

3. Đề xuất giải pháp quản lý hiện tượng tôn giáo mới

Trước sự xâm nhập và phát triển của các HTTGM ở vùng Tây Bắc trong thời gian gần đây, trên cơ sở phân tích các nguyên nhân chủ yếu nêu trên, bài viết đề xuất một số kiến nghị giải pháp như sau:

Một là, cần nâng cao nhận thức, thống nhất quan điểm trong đội ngũ cán bộ các cấp, ngành, địa phương, cơ sở và quần chúng nhân dân về các chủ trương, chính sách pháp luật của Đảng và Nhà nước về tôn giáo, tín ngưỡng. Trong đó cần chú trọng:

- Đẩy mạnh công tác tuyên truyền, phổ biến các quan điểm, chủ trương, chính sách về tôn giáo của Đảng và Nhà nước cho đội ngũ cán bộ, đảng viên và nhân dân; nâng cao nhận thức của cán bộ, quần chúng nhân dân, giúp họ hiểu rõ đâu là tôn giáo hợp pháp, là “tà đạo”, là quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo theo pháp luật. Làm rõ cho các cán bộ, đảng viên, nhân dân nhận thấy các HTTGM ở nước ta hiện nay đều hoạt động vi phạm các quy định của pháp luật hiện hành.

- Tổ chức các hoạt động giữ gìn và phát huy truyền thống thờ cúng tổ tiên, tôn vinh và nhớ ơn những người có công với Tổ quốc, dân tộc và nhân dân, song nhất thiết không phải là việc “thánh hóa” họ thành những vị Thánh, Thần, Tiên, Phật, “đấng cứu thế”... để làm bình phong cho các hoạt động tôn giáo trái pháp luật và để lừa gạt quần chúng. Đi đôi với việc tôn

trọng và đảm bảo quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo, phải tuyên truyền ý thức cảnh giác đấu tranh chống lợi dụng tín ngưỡng, tôn giáo làm hại đến lợi ích của Tổ quốc, dân tộc và nhân dân.

- Các cơ quan thông tin đại chúng tích cực, kịp thời đưa tin, bài phản ánh những tác động ảnh hưởng xấu tới xã hội, các hoạt động trái phép, vi phạm pháp luật của những người, tổ chức đang tuyên truyền HTTGM trái pháp luật nhằm giúp cho quần chúng nhân dân hiểu đúng bản chất của từng “đạo lạ”, “tà đạo” phục vụ công tác đấu tranh, xử lý các hành vi vi phạm pháp luật.

Hai là, phát triển kinh tế, nâng cao đời sống vật chất, tinh thần cho nhân dân, quan tâm giải quyết các vấn đề xã hội bức xúc đang đặt ra hiện nay. Để giải quyết vấn đề HTTGM, phải tập trung phát triển kinh tế; cải thiện nâng cao đời sống vật chất, văn hóa, tinh thần cho nhân dân; thu hẹp khoảng cách giàu nghèo, thực hiện công bằng xã hội. Trước mắt, các cấp, các ngành từ Trung ương đến cơ sở cần tập trung quan tâm giải quyết các vấn đề xã hội bức xúc đang đặt ra hiện nay như: thiếu việc làm và đời sống kinh tế thấp kém, hạn chế trong chăm sóc sức khỏe và phòng chống dịch bệnh, yếu kém trong giáo dục đào tạo, chưa đáp ứng được các nhu cầu về sinh hoạt văn hóa, văn nghệ, thể dục thể thao,... Quan tâm tới đời sống tín ngưỡng, tôn giáo của quần chúng, có sự định hướng phù hợp với tâm linh truyền thống của các dân tộc.

Ba là, đẩy mạnh cuộc vận động xây dựng nếp sống văn minh, gia đình văn hóa; xây dựng môi trường tôn giáo, tín ngưỡng lành mạnh:

- Đẩy mạnh phong trào “Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư” bao gồm các phong trào hiện có như: người tốt việc tốt, uống nước nhớ nguồn, đền ơn đáp nghĩa, xóa đói giảm nghèo, xây dựng đời sống văn hóa ở khu dân cư,... Thông qua đó giữ gìn và phát huy truyền thống bản sắc văn hóa tốt đẹp của tộc người, góp phần hạn chế, ngăn ngừa các tệ nạn xã hội, ảnh hưởng của văn hóa độc hại, mê tín dị đoan và sự xâm nhập của các HTTGM.

- Tạo dựng môi trường văn hóa, tín ngưỡng, tôn giáo lành mạnh là một trong các giải pháp về mặt xã hội trong giải quyết vấn đề HTTGM “từ gốc”, đồng thời sẽ góp phần tăng cường khối đại đoàn kết toàn dân tộc. Hướng dẫn để các cơ sở xã, phường, thị trấn, khu dân cư, các cơ sở thờ tự xây dựng được nội quy cụ thể về các hoạt động thờ cúng, lễ hội; **phát huy vai trò** tự quản trong cộng đồng dân cư. Kiên quyết bài trừ mọi biểu hiện tiêu cực, mọi phong tục tập quán lạc hậu trong sinh hoạt tín ngưỡng, tôn giáo cũng như trong đời sống xã hội. Nghiêm cấm mọi thủ thuật lừa mị, mê hoặc, lôi kéo người dân vào con đường cuồng tín, dị đoan. Nghiêm cấm việc lợi dụng xây dựng cơ sở thờ tự chung tại nhà riêng để thành địa điểm kinh doanh tín ngưỡng, tôn giáo.

- Tiếp tục thực hiện chính sách các tổ chức tôn giáo đã được Nhà nước công nhận sinh hoạt tôn giáo đúng pháp luật, theo hướng đồng hành với dân tộc. Tăng cường quản lý xã hội chặt chẽ, chủ động ngăn chặn những HTTGM từ bên ngoài. Chủ động phát huy vai trò của các chức sắc tôn giáo, các tổ chức tôn giáo chính thống hoạt động trong khuôn khổ pháp luật, đấu tranh với sự tuyên truyền xuyên tạc trong nội dung giáo lý của một số HTTGM.

Bốn là, đẩy mạnh công tác vận động quần chúng với những hình thức và phương pháp phù hợp, trong đó cần chú ý:

- Triển khai có hiệu quả công tác vận động quần chúng, phối kết hợp đồng bộ giữa chính quyền, các cơ quan chức năng với các tổ chức đoàn thể dưới sự chỉ đạo thống nhất của các cấp ủy Đảng. Bám sát địa bàn, vận động thường xuyên, liên tục, theo dõi, giúp đỡ, thuyết phục, vận động những người theo HTTGM từ bỏ để hòa nhập cộng đồng.

- Lựa chọn đối sách mềm dẻo, thận trọng xem xét, coi trọng biện pháp giáo dục, thuyết phục, tránh nóng vội, thô bạo với những người tin theo HTTGM; có biện pháp phân hóa, tách biệt họ với những đối tượng cầm đầu cố tình lợi dụng tín ngưỡng, tôn giáo, không để tình hình phức tạp thêm, không để các thế lực thù địch lợi dụng vu cáo Nhà nước ta “vi phạm nhân quyền, tự do tôn giáo”.

Năm là, tăng cường công tác quản lý nhà nước đối với HTTGM, trong đó cần chú trọng:

- Hướng dẫn cho quần chúng có tín ngưỡng sinh hoạt tôn giáo theo đúng quy định của pháp luật. Tạo điều kiện thuận lợi cho các tín đồ tôn giáo đã được Nhà nước công nhận hoạt động sinh hoạt tôn giáo bình thường. Phát huy những giá trị văn hoá, đạo đức lành mạnh, hướng thiện của tôn giáo phù hợp với truyền thống văn hoá dân tộc và đời sống xã hội. Thực hiện tôn giáo gắn bó với dân tộc, đoàn kết hoà hợp đồng bào các tôn giáo cùng toàn dân xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

- Tăng cường quản lý xã hội, đẩy mạnh cuộc đấu tranh chống tiêu cực. Sự lỏng lẻo trong quản lý xã hội cũng là một trong những nguyên nhân khiến cho các HTTGM tồn tại và có những diễn biến phức tạp. Vì thế, cần tăng cường công tác quản lý địa bàn, phát huy vai trò hiệu lực, hiệu quả quản lý Nhà nước của chính quyền địa phương, nhất là trong công tác quản lý dân cư, khai báo tạm trú, tạm vắng và quản lý các sinh hoạt tín ngưỡng, tôn giáo theo đúng quy định của pháp luật. Phát hiện sớm, ngay từ đầu các biểu hiện khác lạ trong hoạt động tín ngưỡng, tôn giáo; phản ánh kịp thời với các cơ quan chức năng và có biện pháp xử lý kiên quyết những hành vi vi phạm pháp luật về hoạt động tín ngưỡng, tôn giáo, các hoạt động lợi dụng tôn giáo gây tổn hại tới các giá trị đạo đức, lối sống, văn hoá của dân tộc, tuyên truyền “mê tín dị đoan”.

- Trong xử lý các vấn đề liên quan đến tôn giáo nói chung, HTTGM nói riêng cần phải có sự thống nhất về quan điểm, chủ trương chỉ đạo; thống nhất trong biện pháp xử lý giải

quyết, tránh sơ hở để các phần tử xấu, các thế lực thù địch lợi dụng tuyên truyền, kích động. Cần phải có sự nghiên cứu, phân loại những “hiện tượng tôn giáo mới”, đạo lạ để có đối sách thích hợp. Đối với loại tuyên truyền mê tín, gây chết người, hại của, phá hoại đạo đức và nhân cách con người, cần kiên quyết xử lý nghiêm theo quy định của pháp luật.

- Thường xuyên tổ chức các hoạt động bồi dưỡng, đào tạo cán bộ làm công tác tôn giáo các cấp, kiểm tra việc thực hiện chủ trương, chính sách tôn giáo ở cơ sở, triển khai các biện pháp tranh thủ, phát huy vai trò người có uy tín ở địa phương; kiện toàn bộ máy làm công tác tôn giáo ở địa phương nhằm tăng cường quản lý các hoạt động tôn giáo, cũng như chủ động phát hiện sớm sự xuất hiện của các đạo HTTGM, kịp thời giải quyết ngay từ đầu, khắc phục tình trạng buông lỏng quản lý để cho các HTTGM ngấm ngàm “tự do” phát triển rộng trong cộng đồng dân cư; biểu dương, khen thưởng kịp thời gương người tốt việc tốt, phê phán và xử lý nghiêm khắc những người lợi dụng tín ngưỡng, tôn giáo để tuyên truyền tôn giáo trái pháp luật.

- Đào tạo, sử dụng với tỷ lệ hợp lý cán bộ dân tộc thiểu số trong hệ thống chính trị. Việc củng cố, tăng cường đội ngũ cán bộ dân tộc thiểu số trong hệ thống chính trị địa bàn trọng yếu vùng Tây Bắc là nhiệm vụ quan trọng, góp phần giữ vững an ninh chính trị và trật tự, an toàn xã hội, tạo điều kiện để phát triển kinh tế - xã hội, nâng cao đời sống của đồng bào vùng Tây Bắc. Bởi lẽ, hiện nay các thế lực thù địch thường lợi dụng các yếu tố dân tộc, tôn giáo, dân chủ và nhân quyền để chống phá đất nước ta.

Kết luận

Việc xuất hiện, xâm nhập và hoạt động của các HTTGM thời gian qua ở vùng Tây Bắc đã gây nên những ảnh hưởng nhất định đến đời sống kinh tế, xã hội, văn hóa, tín ngưỡng, tôn giáo của một bộ phận quần chúng nhân dân, nhất là các HTTGM cực đoan đã làm phai mờ các tín ngưỡng, tôn giáo truyền thống; gây xáo trộn về tư tưởng, mất đoàn kết, mất trật tự, an ninh - xã hội trong cộng đồng dân cư ở các địa phương. Hoạt động của các HTTGM có tác động tiêu cực đến xã hội, cản trở trực tiếp đến thực hiện đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước và quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo của nhân dân. Trước tình hình đó, các cấp uỷ đảng, chính quyền, các cơ quan chức năng ở Trung ương và địa phương đã có nhiều biện pháp vận động, đấu tranh, xử lý có kết quả, góp phần vào việc giữ vững ổn định an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội trên địa bàn; ổn định và phát triển đời sống vật chất, văn hoá, tinh thần cho các tộc người thiểu số ở vùng Tây Bắc. Tuy nhiên, HTTGM được dự đoán vẫn tiếp tục diễn biến phức tạp ở những nơi nảy sinh nhiều vấn đề bức xúc của xã hội. Chính vì vậy, trong thời gian tới chúng ta cần quan tâm thực hiện một số giải pháp nêu trên để đáp ứng nhu cầu tôn giáo, tín ngưỡng của nhân dân, hạn chế những tác động tiêu cực của hiện tượng này, góp phần ổn định và phát triển vùng đồng bào các dân tộc thiểu số của nước ta.

Tài liệu tham khảo

1. Huyền Chi (2020), *Làm rõ bộ mặt thật của tà đạo “Giê Sùa” và “Bà Cô Dợ”*, trên trang: <https://cand.com.vn/thoi-su/Lam-ro-bo-mat-that-cua-ta-dao-Gie-Sua-va-Ba-Co-Do-i582455/> (Truy cập ngày 30/9/2020).
2. Nguyễn Khắc Đức (2020), “Về các hiện tượng tôn giáo mới ở vùng dân tộc thiểu số khu vực miền núi phía Bắc nước ta hiện nay”, *Tạp chí Lý luận chính trị*, số 8, tr. 58 - 63.
3. Thúy Hằng (2021), “Hội thảo về thực trạng đạo lạ, tà đạo ở Việt Nam hiện nay”, Cổng thông tin Ban Tôn giáo chính phủ, trên trang: <http://btgcp.gov.vn/tin-hoat-dong-cua-ban-ton-giao-chinh-phu/hoi-thao-ve-thuc-trang-dao-la-ta-dao-o-viet-nam-hien-nay-postn4A71Zqj.html> (truy cập ngày 11/5/2021).
4. Nguyễn Thị Hồng (2015), *Giải quyết vấn đề đạo lạ trên địa bàn Tây Bắc giai đoạn 2015 - 2020*, Đề án tốt nghiệp Cao cấp lý luận chính trị, Học viện Chính trị khu vực I, Hà Nội.
5. Xuân Mai (2022), *Sự thực về tín ngưỡng Dương Văn Minh*, trên trang: <https://cand.com.vn/Chong-dien-bien-hoa-binh/su-thuc-ve-tin-nguong-duong-van-minh-i642789/> (Truy cập ngày 26/01/2022).
6. Nguyễn Văn Minh (2014), “Các hiện tượng tôn giáo mới ở Việt Nam hiện nay”, *Tạp chí Khoa học xã hội Việt Nam*, số 11, tr. 82 - 93.
7. Ủy ban Dân tộc (2016), *Kết quả điều tra thực trạng kinh tế - xã hội 53 dân tộc thiểu số năm 2015 của Ủy ban Dân tộc*, trên trang: <http://csdl53dtts.ubdt.gov.vn> (Truy cập ngày 11/5/2021).
8. Ủy ban Dân tộc (2021), *Những hiện tượng mới trong quan hệ dân tộc - tôn giáo ở vùng dân tộc thiểu số khu vực Tây Bắc nước ta hiện nay*, trên trang: <http://www.cema.gov.vn/tin-tuc/tin-tuc-su-kien/nghien-cuu-trao-doi/nhung-hien-tuong-moi-trong-quan-he-dan-toc-ton-giao-o-vung-dan-toc-thieu-so-khu-vuc-tay-bac-nuoc-ta-hien-nay.htm> (Truy cập ngày 11/05/2021).